

Konferenca Europhras Slovenija, Strunjan, 12.–14. september 2005

Europhras – Evropsko združenje za frazeologijo – je institucija, ki se od svoje ustanovitve leta 1999 ukvarja z organizacijo konferenc in znanstvenih srečanj na temo frazeologije, izdajo letnih biltenov o evropskih frazeoloških raziskavah ter s spodbujanjem mednarodnega sodelovanja znanstvenikov, ki se ukvarjajo s tem področjem. Združenje je eno izmed letošnjih konferenc¹ gostilo v času od 12. do 14. septembra v nadvse prijetnem okolju kulturne in geografske pestrosti Strunjanskega zaliva na slovenski obali pod naslovom Europhras Slovenija 2005 v organizaciji Filozofske fakultete v Ljubljani (Oddelka za slovenistiko, Oddelka za slavistiko in Oddelka za germanistiko) in v soorganizatorstvu Inštituta za slavistiko Univerze v Gradcu. Na konferenci je sodelovalo več kot 50 udeležencev iz Avstrije, Bolgarije, Bosne in Hercegovine, Danske, Finske, Hrvaške, Latvije, Madžarske, Makedonije, Nemčije, Poljske, Rusije, Slovaške, Španije, Švice, Ukrajine in Slovenije. Živahno dogajanje v predavalnicah in številne diskusije smo udeleženci v domačem vzdušju, ki so ga ustvarile organizatorke, zlasti predsednica organizacijskega odbora dr. Erika Kržišnik in tajnica Mateja Jemec, nadaljevali na bogatem športno obarvanem spremljevalnem dogajanju, ki se je zaključilo z večernim križarjenjem po Piranskem zalivu.

Tema konference *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah* je omogočila najrazličnejše poglede in pojmovanje ustaljenih vzorcev, ki se ohranjajo, spreminjajo in dopolnjujejo skozi čas in odkrivajo sorodnosti zemljepisno in kulturno povezanih jezikov kot tudi enkratnosti, ki jih narekuje konkretno življenjsko okolje, zgodovinska izkušnja ter vedno nove komunikacijske in medijske pojavne oblike.

Izražanje v podobah: kognitivni in drugi semantični pristopi. Čeprav je frazeologijo danes mogoče pojmovati kot interdisciplinar-

no jezikoslovno vedo, saj se z njo poleg frazeologov in leksikologov ukvarjajo tudi semantiki, terminologi, sintaktiki, kognitivisti, psiholingvisti, sociolingvisti, dialektologi, primerjalni in kontrastivni jezikoslovci, etimologi, jezikovni in književni didaktiki, se zdi, da je prav »izražanje v podobah« in iskanje globljih vsebinskih povezav med podobami tisto, kar frazeološke enote (FE) še vedno trdno ločuje od vseh drugih bolj ali manj stalnih zvez in ohranja frazeologiji dovolj prepoznavno mesto znotraj jezikovne problematike. Frazeologija je s predvidljivim izborom izraznih sredstev, kot jih določa večbesednost, metaforičnost in slikovitost ter ustaljenost strukture in pomena, prava zakladnica vsebinskih prepletov, ki zaposlujejo kognitivne semantike in vir manipulacij, ki jih je mogoče opazovati v različnih jezikovnih manifestacijah: v umetnostnem in strokovnem besedilu ali v konkretni besedilni vrsti. Vnos različnih pristopov in upoštevanje okoliščin, ki jih narekujejo tako jezikovni kot nejezikovni dejavniki, politična situacija, konkretni dogodek, znanstveni dosežek ali določeno strokovno področje, zahteva, če parafraziramo Haralda Burgerja, nove, kompleksnejše odgovore na stara že pogostokrat zastavljena vprašanja. Vse bolj namreč postaja jasno, da o FE ni mogoče izvedeti dovolj, če jih izključimo iz kontekstov njihove rabe, pri čemer so kot metaforična jezikovna sredstva, zanimive tako za preučevanje manipulativnih zmožnosti, kot tudi vloge, ki jo imajo pri oblikovanju semantične koherence besedila pa tudi širšega komunikacijskega sistema, v katerega vstopamo pripadniki jezikovne skupnosti v določenem času. Mogoče je reči, da so kognitivni pristopi z vključitvijo družbenega konteksta v nujnem diahronem procesu presegli okvire jezikovne metafore in jo nadgradili z vsebinami, ki so prepoznavne v konkretnih besedilnih uresničitvah. Tu ni

¹ V času od 13. do 15. oktobra je potekala konferenca EUROPHRAS na temo *Številni obrazi frazeologije* v Louvain-la-Neuve v Belgiji. Razpored drugih konferenc kot tudi osnovne podatke o združenju in pomembnejših publikacijah je mogoče najti na <http://www.europhras.unizh.ch/>.

mogoče spregledati vpliva zunajjezikovnih dejavnikov in manipulativnih zmožnosti idiomatičnega izražanja, hkrati pa se ob dejstvu, da obstaja možnost različnih interpretacij frazeološkega pomena, npr. v odnosu do dobesednega in večpomenskosti sploh, zastavlja tudi vprašanje vzrokov in mehanizmov, ki omogočajo prepoznavnost FE kljub njihovi nenehno spreminjajoči se vlogi, ki jo izkazuje raba.

Kontrastive analize: FE – najtrši prevajalski oreh. Tudi sodobne kontrastivne analize, zlasti tiste, ki se ukvarjajo s prevedljivostjo FE v konkretnih besedilih, ne dajejo več zadovoljivih zaključkov, če se osredotočajo na strukturno in vsebinsko prekrivnost izrazov in iščejo vzroke zgolj v skupnih kulturnih in zgodovinskih osnovah, kot se kažejo v rimsko-grški dediščini, jezikovni sorodnosti ali geografski bližini. Vse preveč je posebnosti in odstopanj, kot ugotavlja Elisabeth Piirainen in njeni somišljeniki, ki presegajo sorodne vsebinske in strukturne izbire v različnih jezikih, še posebno, ker je na drugi strani povsem običajna raba strukturno in metaforično neprekrivnih FE, ki so v posameznem jeziku prepoznavno vezane na sorodne govorne položaje, kot jih narekuje kultura, mentaliteta in tradicija jezikovnega okolja, v katerem obstajajo.

Slovar: frazeološka in kolokacijska kompetenca. Slovarska tematika se, ko gre za FE, še vedno zaustavlja ob problemih specifičnosti, ki jih zahtevajo frazeološki slovarji, zlasti ko gre za ugotavljanje stalnosti oz. spremenljivosti strukture in pomena v slovar vključenih FE in njihove razvrstitve v slovarju. Pri tem postane problem širine oz. zamejenosti področja FE očiten predvsem takrat, ko se zastavlja vprašanje leksikalne meje in razmejitev bolj ali manj ustaljenih kombinacij na frazeološke in nefrazeološke leksikalne enote. Posebna pozornost je bila zato znotraj slovarskih tem namenjena predstavitvi kolokacij v splošnih eno- in dvojezičnih slovarjih. Zlasti z vidika uporabniku prijaznega slovarja se tako zastavljajo vprašanja razmerij med eno- in večbesednimi iztočnicami, med pomensko ključnimi ali pomensko povezanimi sestavinami FE in slovarskimi iztočnicami. Poudarja se pomembnost kontekstualne informacije,

kot jo izkazuje besedilno okolje, udeleženci in govorni položaj ter tipične pojavne oblike besednozvezne zgradbe. Predstavitev kolokacij v dvojezičnih slovarjih, namenjenih dekodiranju, pa zahteva tudi razmislek o razmerju med izhodiščno metaforo, ki jo vsebuje FE, in njenim kontekstualno manipuliranim ustreznikom, zlasti ko gre npr. za sobesedilno vplivane pomenske širitve v ciljnem jeziku. Predstavitev manipulativnih možnosti izhodiščne kolokacije je tako mogoča znotraj konkretnih besedilnih zgledov ali pa osamosvojen na raven samostojne iztočnice/pomena s predvidenim prevodnim ustreznikom, kar olajša postopek dekodiranja.

Učenje jezika in jezikovna raba: Nujnost velike količine dejanskih podatkov. Vse bolj samoumevna v tem smislu postaja tudi nujnost velike količine empiričnih podatkov, ki jih zagotavljajo besedilni korpusi. Ne samo pri prepoznavanju dejansko rabljenih FE, pač pa tudi pri vprašanju njihovega pomena, zgradbe in vloge, ki jo imajo v besedilu, je za zagotavljanje relevantnih zaključkov velika količina empiričnih podatkov nujna. Čeprav se na korpusih utemeljene raziskave še vedno bolj ali manj osredotočajo na preverjanje konkretnih problemov, empirične analize kažejo, da so FE kot del leksikalnega potenciala jezika pogosto kamen spotike »naravne« jezиковne rabe in kot take ključne pri učenju tujega jezika. V tem okviru je bil na konferenci podrobno predstavljen projekt EPHRAS (<http://www.ephras.org>), katerega cilj je v okviru evropskega programa *Sokrates* predstaviti večjezični frazeološki učni material na CD-ROMU, ki je namenjen vsem, ki se učijo nemščino, madžarščino, slovaščino ali slovenščino kot drugega/tujega jezika. Projekt, pri katerem sodelujejo strokovnjaki s področja frazeologije, didaktike in računalništva Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, Univerze Karla Franza in Inštituta za germanistiko v Gradcu, Inštituta za informacijske sisteme Tehniške univerze v Gradcu, Poslovne in ekonomske fakultete Univerze v Peccu ter Filozofske fakultete Univerze Cirila in Metoda v Trnavi, skuša zapolniti vrzel, ki jo ima frazeologija na področju poučevanja tujega jezika, obenem pa znotraj pedagoškega procesa učečim zagotoviti sistematični razvoj

frazeološke kompetence. 4-jezični frazeološki učni material sestavljajo elektronska podatkovna baza, ki vsebuje približno 4000 FE z nemškimi, slovenskimi, hrvaškimi in madžarskimi ekvivalenti, 150 interaktivnih vaj z izbranimi FE v obravnavanih jezikih ter pripadajoči 4-jezični priročnik, ki pojasnjuje strukturo CD-ROMA in predstavlja možnosti vključevanja frazeološkega materiala v avtonomni pouk tujega/drugega jezika, vključno s preverjenimi učnimi strategijami.

Na konferenci predstavljene teme bodo izdane v zborniku predavanj, katerega izid organizacijski odbor napoveduje v začetku prihodnjega leta.

Polona Gantar
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
apolonija.gantar@guest.arnes.si